

Hunge kapell

Antikvarisk kontroll vid
restaurering 2008–2009

Hunge 1:32, Bodsjö socken, Bräcke kommun

Martina Berglund

RAPPORT - JAMTLI 2010:1
ISSN 1654-2045

Utgivning och distribution:

Jamtli
Box 709
831 28 Östersund
Tel 063-15 01 00
Fax 063- 10 61 68

© Jamtli 2010

Allt kartmaterial från GSD-Fastighetskartan © Lantmäteriverket
Ärende nr MS2006/02204

Omslagsbilder: Hunge kapell efter restaureringen (foto Bertil Andersson,
200907311880).

Foto: Martina Berglund och Bod Melin, Jamtli där inget annat anges.

Redigering och layout framsida: Lena Ljungkvist, Jamtli Förlag

ISSN 1654-2045

Innehållsförteckning

INLEDNING	3
FASTIGHETSUPPGIFTER M.M.	4
KARTA	5
HISTORIK	6
MILJÖBESKRIVNING	7
ANTIKVARISKT RESONEMANG	7
BESKRIVNING AV UTFÖRDA ÅTGÄRDER	8
<i>Stomme</i>	8
<i>Fönster</i>	18
<i>Grund</i>	20
<i>Måleri</i>	22
<i>Torn</i>	25
<i>Smide</i>	26
<i>Snöskydd</i>	26

Inledning

Länsstyrelsen gav 2007-08-10 (d nr 433-9352-06) Revsund, Sundsjö och Bodsjö kyrkliga samfällighet tillstånd att utföra restaurering av Hunge kapell grundat på programhandlingar upprättade av Leif Markström Bygg- och Restaureringskonsult AB (2005-05-25). Handlingarna kompletterades därefter enligt beslutet med ett förfrågningsunderlag skrivet av Åke Hansson, Månsson & Hansson Arkitekter AB (2008-06-15).

Arbetet genomfördes i huvudsak av Bertil Byggare och Träkompaniet AB med underentreprenörer under sommar/höst 2008 och vår/sommar 2009. Arbetet har främst handlat om utbyte av rötskadat timmer, skrapning och ommålning av fasad och renovering av bl a blyinfattade fönster samt visst invändigt måleri.

Antikvarisk kontroll och dokumentation har utförts av Boel Melin och Martina Berglund, Jamtli. Besöksprotokoll, fotografier, ritningar och andra handlingar som rör upprustningen finns i museets arkiv. Filmerna har nummer: 09m001, 09m004, 09m006, 09m014, 09m015 och 09m022. Även digitala bilder finns brända på en cd-skiva, tillsammans med övriga handlingar.

Östersund den 8 januari 2010

Martina Berglund
Antikvarie

Fastighetsuppgifter m.m.

Objekt	Hunge kapell, Bodsjö socken, Bräcke kommun, Härnösands stift
Dnr Jamtli	473/2007 F8A
Dnr LST	433-9469-07
Uppdragsgivare	Revsund, Sundsjö och Bodsjö kyrkliga samfällighet Sefastvägen 1 840 50 Gällö
Entreprenör	Bertil Byggare AB Genvägen 1 831 43 Östersund Kontaktperson: Bertil Andersson 070-630 44 00
	Träkompaniet AB Bjärme 154 A 830 22 Fåker Kontaktperson: Per Malmsten 070-544 21 55
Underentreprenörer	Per Halvarsson Måleriatdjé AB Åsmundgården 135 830 30 Lit Kontaktperson: Per Halvarsson 070-348 07 56
	Jämtlands fönsterteknik, Royne Norrman 070-55 30 572
	Glasmästare, Bengt Jonasson 070-67 62 68
	Kulturarvet, Lars Erik Löwgren 063-12 10 17
Antikvarie	Jamtli Kulturhistorisk sektion Box 709 831 28 Östersund Kontaktperson: Martina Berglund 063-150 141

Karta

Ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket. Ärende nr MS2006/02204

Historik

Hunge kapell och skola uppfördes under åren 1912-17. Uppdraget gavs till en bygmästare vid namn Karlsson från Östersund tillsammans med två bröder Dünesius från Ås och Konrad Bylin från Östersund. Kapellet uppfördes efter ritningar daterade 1910 som upprättats av en Stockholmsarkitekt vars namn tyvärr inte går att tyda på ritningarna.

Hunge kapell uppfördes som en vinkelbyggnad med en kapelldel i ena delen och en skoldel i den andra. Byggnaden är uppförd i liggtimmer på en huggen granitstenssockel och utvändigt klädd med liggande fasspontpanel. Under skoldelen finns en källare med pannrum, toaletter och förråd.

Byggnaden innehåller förutom kapellsalen med läktare även skollokaler samt lägenheter för små- och folkskolläraren. Skolundervisning bedrevs fram till mitten av 1960-talet i byggnaden. Därefter har huset i stort sett stått oanvänd förutom vissa kyrkliga aktiviteter som högmässor, bröllop, dop och andra sammankomster.

Enligt uppgift målades kapellet om utvändigt någon gång under 1950-60-talet med en plastbaserad färg i brun kulör. Under 1980-talet lades yttertaket om efter att det gamla tegeltaket p g a bristande underhåll hade börjat läcka. Taket täcktes med röd trapetskorrugerad plåt.

Hunge kapell på ett flygfoto taget på 1950-talet. Fotografiet hänger nu i samlingslokalen (digital bild nr 0928).

Miljöbeskrivning

Hunge kapell ligger vid Hungsjöns strand. På tomten finns också en lada och en uthuslänga med dass som tillhör kapellet.

Uthuslängan (bild nr 09m014/16).

Antikvariskt resonemang

Avsikten med en kulturhistorisk byggnadsrestaurering är att enbart åtgärda tekniskt skadade delar. Det måste göras stor åtskillnad mellan förslitningsskador och tekniska skador. Förslitning är förändringar som berättar om byggnadens ålder och om hur byggnaden/byggnadsdelen har använts. Denna typ av förslitningsskador ingår därmed i det kulturhistoriska värdet och bidrar till upplevelsen och förståelsen av gångna tiders vardagsliv. En teknisk skada är en skada som nu eller i en omedelbar framtid äventyrar byggnadens fortlevnad. Dessa skador har reparerats. Vid reparationen har material, framställningsteknik och hantverksteknik varit av traditionellt slag. Den slutliga upplevelsen av hela byggnaden eller enskilda detaljer är densamma som före insatsen.

Trots att insatser måste göras, är meningen med varje allvarligt syftande restaurering att man efter avslutad insats drar sig tillbaka så omärkligt som möjligt. De enskilda, befintliga byggnadsdelarna ska bevaras så långt som möjligt, för att som "originaldelar" kunna berätta om gångna tiders liv och de förändringar som med åren krävt ändringar och omDispositioner i byggnaderna. Varje del som byts ut kan bara berätta om hur man tänkte och gjorde i början av 2000-talet.

Beskrivning av utförda åtgärder

Stomme Stora rötskador hade uppstått i hörnet mellan kapell- och skoldel. Väggen är där dubbelt timrad och skador fanns både på övervåningen i en av skolsalarna och i slöjdsalen i kapelldelen. Skador fanns på yttervägg och insida, från takbrytringen och ner till kapellets innertak. Skadorna syntes främst genom att timret i slöjdsalen hade spruckit och på utsidan hade knutlådan öppnats.

Väggen och taket i skolsalen var mycket rötskadade (foto Bertil Andersson 20090319808).

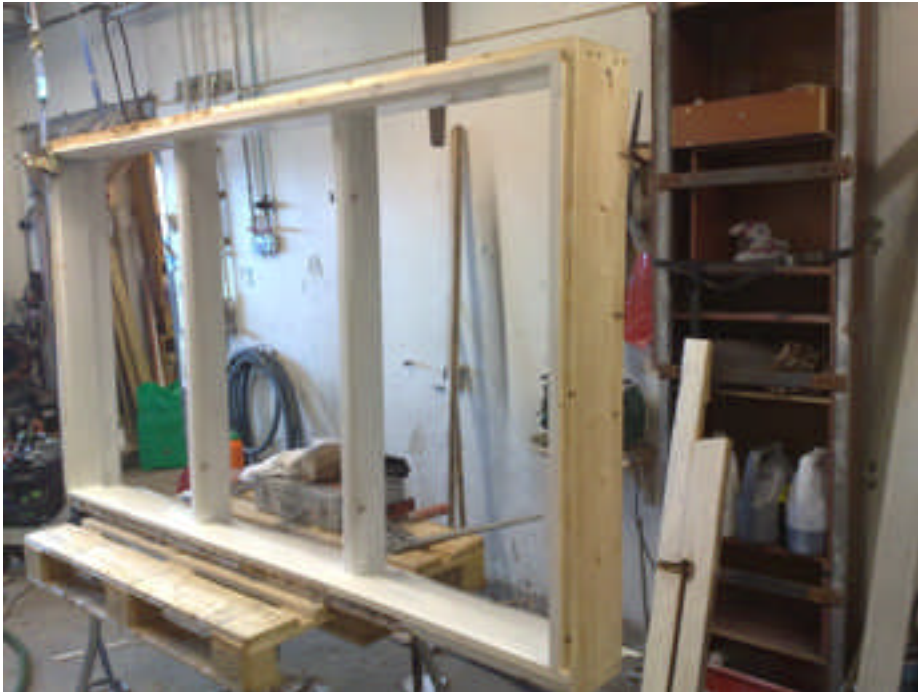
Väggen mellan skol- och kapelldel är dubbelt timrad (foto Bertil Andersson 20090326876).

Lagningen i slöjdsalens vägg (bild nr 09m022/05).

Skadorna åtgärdades genom att nytt timmer laxades i.
Fönsterkarmen i skolsalen togs ut och halva lagades i med nytt virke.

Tre stycken takstolar med tassar lagades i hörnet mellan kapell- och skoldel och ovan dessa byttes rotningen ut.
Ytterligare en takstol vid samma hörn fick en mindre lagning i taktassen.

Fönsterkarmen i skolsalen lagades med nytt virke (foto Bertil Andersson 20090406953).

Panelen demonterades för att delvis kunna återanvändas. Vid knutlådan byttes nästan alla panelbräder ut och även några bräder i fasaden byttes. Panelen nytillverkades lika den befintliga.

I anslutning till rötskadan i skolsalen hade skador även uppstått i taket. Ett antal bräder i taket har därför bytts ut. Väggar och tak täcktes därefter med nya masonitskivor, som tidigare.

Lagningar i väggar och taket i skolsalen. Här har också fönsterkarmen satts tillbaka (digital bild nr 8185).

Lagade takstolar, även utbytt panel syns på bilden (foto Bertil Andersson20090401927).

Bytta taktassar och rotbrädor vid mötet mellan skol- och kapelldel (digital bild nr 8187).

Entrébalkong Balkongen ovan skolentrén hade stora rötskador framför allt i räcket av timmer och i golv. Tre åsar kopierades och byttes ut ända in i korridoren innanför.

Räcket var så rötskadat att timret inte gick att återanvända. Ovan dörren byttes tre timmerstockar ut och räcket tillverkades istället som en regelkonstruktion med liggande spontad panel utanpå. Endast några friska stumpar av det gamla timret sparades i räcket så att dess tidigare konstruktion går att avläsa.

För att förbättra avrinningen vid balkongen har en glipa lämnats mellan golvet och räcket. Golvet har också täckts med

ny plåt som dragits upp mot tröskeln för att hindra att vattnet rinner in mot fasaden.

Då den utanpåliggande panelen på räcket och ovan dörren tagits bort upptäcktes att en vit skylt med texten ”Hunge folkskola” i svart fanns inprästat i timret som tidigare varit synligt. Eftersom timret var så rötat gick skylten inte att rädda, men den dokumenterades och en kopia har tillverkats som en lös skylt som kommer att sättas upp ovanför skolans port.

När panelen ovan dörren demonterades kom den gamla skylten fram (foto Bertil Andersson 200904231064).

Stora rötskador fanns i hela balkongen (foto Bertil Andersson 200904211030).

Flera golvåsar i balkongen byttes ut och även tre timmerstockar under räcket (foto Bertil Andersson 200905261228).

Balkong
väster

Balkongen på kapellets västra gavel var starkt rötskadad. Balkongen hålls uppe av tre stycken strävpelare i trä med utskuret tandsnittsmönster. Två av dessa var i så dåligt skick att de nyttillverkades.

Hela balkongens underrede har bytts ut mot nytt virke och täckts med plåt på ovansidan. Över- och underliggare i räcket samt de två hömstolporna har nyttillverkats medan pinnarna har återanvänts.

Den västra balkongen hade stora rötskador (foto Bertil Andersson 20080902079).

TVå av snedsträvorna nyttillverkades (bild nr 09m06/19).

Nyttillverkade stolpar, under- och överliggare samt ny plåt. Pinnarna kunde återanvändas (bild nr 09m015/11).

Den västra balkongen efter restaurering (bild nr 09m022/16).

- Vindskivor Kapellets vindskivor sitter förskjutna i tre lager ovanpå varandra och har olika profilering. På kapelldelens östra gavel visades sig den översta ha en mindre rötskada och lagades därför i, ca 10 x 50 cm.
- Dekoration På entrétaket till kapellet finns en trädkorotation bestående av två ihopsatta profilerade trädelar. Dekorationen demonterades och ilagades genom att den ena halvan som var trasig nytillverkades och fick en profilering lika befintlig.

Entrétaketets dekoration under lagning (foto Bertil Andersson 20081021358).

Fönster Från början var alla fönster på Hunge kapell blyinfattade. I samband med en renovering på 1950-talet byttes dock flera av skoldelens fönster ut till ospröjsade, medan kapellet behöll de gamla.

Alla fönster togs ur för att renoveras. De ospröjsade fönstren som hade trasiga rutor har fått nya begagnade lätt ojämna valsade glas.

Blyinfattning De blyinfattade fönstren hade trasiga rutor och skadad bly. Fönstren reparerades med förstärkt blyinfattning. I uthuset som tillhör kapellet hittades glas som troligtvis tidigare suttit i de blyspröjsade fönstren i skoldelen. Några av dessa

återanvändes och ersatte trasiga rutor. Resten sparas för att eventuellt komma till användning vid senare tillfällen.

Korfönster Det runda korfönstrets blyinfattade ytterfönster hade fallit ned under hösten och var i stort behov av renovering. Ytterbågen fick ny förstärkt blyspröjsning. Den förstärkta spröjsen är ca 1 mm bredare på vardera sida och gjorde därför att originalglaset fick skäras om. Den inre bågen med färgade glas lagades, förstärktes och rengjordes.

Glas och blyspröjs i korfönstrets ytterbåge var mycket trasigt (digital bild nr 080813 003).

Korfönstret efter restaureringen (bild nr 09m22/17).

Inne i karmen har en tätningslist satts fast. Två stycken extra hakar har satts fast på korfönstrets insida, nu finns där sex stycken. Stormjärn har monterats både på in- och utsidan.

Grund Runt hela kapellet grävdes marken ur och grus lades närmast stengrunden. Stenarna i grunden i det sydvästra hörnet demonterades, justerades och riktades.

Det sydvästra hörnet demonterades och riktades (foto Bertil Andersson 20081023389).

Det sydvästra hörnet efter åtgärd (bild nr 09m022/15).

Måleri

- Fasad** Ursprungligen hade byggnaden timmerkonstruktionen synlig och var troligen avfärgad i Falu rödfärg. På 1930-talet tillkom dagens liggande panel och knutlådor. Panelen målades i oljefärg i en kulör nära den röda Falu rödfärgen. På senare tid har panelen avfärgats med en plastbaserad färg i en brun kulör vilken flagade kraftigt innan restaureringen. Rester av den röda linoljefärgen hittades under det bruna och i trappen ned mot källaren och en ny kulör togs fram utifrån denna.
- Panelen har vid restaureringen skrapats ren från löst sittande färg. Fasaden har sedan strukits med Wibo linoljefärg i en röd kulör, NCS 6235Y80R. I denna finns pigmenten titanoxid (vitt) och röd, gul och svart järnoxid. Då den äldre linoljefärgen fanns kvar under plastfärgen gjordes ingen grundstrykning, utan istället två mellanstrykningar innan slutstrykningen.
- Listverk och takfot har strukits med obruten vit linoljefärg.
- Fönster** Fönstren och foder har utvändigt målats med obruten vit linoljefärg.
- Fönster och omfattningar har invändigt strukits med Wibo linoljefärg i en grå kulör, NCS 2202Y35R. I denna finns pigmenten titanoxid (vitt), guldocker, bränd terra och svart järnoxid.
- Dörrar** Skoldelens pardörr och den västra balkongdörren hade innan restaureringen den nedre delen täckt med masonitskivor med en påspikad övre trälist. När masoniten lyftes bort fanns den underliggande fyllningen kvar med den äldre, ursprungliga gröna kulören. Övriga dörrar var inte täckta med masonit men samtliga var målade med plastfärg i en grå kulör. Samtliga dörrar hade spår av den gröna färgen.
- Dörrarnas utsida målades med kromoxidgrön linoljefärg som även återfanns under nyckelbrickan på kapelldelens port. Kulören blandades till av Per Halvarsson efter att försök med att få rätt kulör tillblandad i måleributik misslyckats flera gånger.

Dörrarnas ursprungliga gröna kulör återfanns bl a bakom nyckelbäckan på porten till kapelldden.

Portarna till kapellet målades även på insidan i en grå kulör som återfanns på dörrbladets kant.

Vissa av listerna längst ner på dörrarna var trasiga och har därför kopierats och nytillverkats lika tidigare. De befintliga fönsterglasen har återanvänts. Vissa var sedan tidigare redan utbytta till planglas.

Interiör Kapellens bänkar hade partiellt fula märken i färgen. Dessa retuscherades därför med Rosco som är en typ av matt akrylfärg. För rätt glans målades med Ljunga lasyrolja ovanpå. Val av färgtyp hade inte diskuterats med antikvarien men resultatet ser bra ut.

Vid kapellets ena vägg fanns ett sekundärt värmeaggregat som i och med restaureringen har tagits bort. Där behövde den putsade väggen bättringsmålats i vitt och orange. Den nedre delen av väggen skiftade i rosa. Till detta användes Engvall & Claessons emulsionsfärg Lasol Ceo-Matt. Kulören bröts på plats.

Bröstningspanelen i kapellsalens södra hörn hade en annan orange kulör än resten av panelen. Denna har bättringsmålats i samma kulör som övrig panel.

Väggen till vänster och bröstningspanelen i hörnet har bättringsmålats (digital bild nr 8648).

Torn

Tornspira På kapellets tak finns en lanternin med en tornspira täckt med kopparplåt som avslutas med ett kors i smide.

Det upptäcktes att trästommen under plåten var mycket rötskadad och att korset endast hängde i en tunn träribba och i kopparplåten som omslöt den.

En ny stomme i trä tillverkades därför och ny kopparplåt lades kring den.

Trästommen under tornspirans kopparplåt var mycket rötad (foto Bertil Andersson 024).

En ny trästomme tillverkades och ny kopparplåt lades (foto Bertil Andersson 030).

Smide

Kors Korset högst upp på tornspiran togs ned i och med renoveringen och har målats med svart linoljefärg.

Stormjärn Fönstrens stormjärn målades med svart linoljefärg.

Snöskydd Ovan skoldelens entré där de två takfallen mellan skolan och kapellet möts samlas mycket snö som rasar ner på balkongen. För att åtgärda detta sattes dubbla snöasskydd upp.

RAPPORTSERIE – JAMTLI, 2010

ISSN 1654-2045

2010:1 Hunge kapell – Antikvarisk kontroll vid restaurering 2008-2009
Martina Berglund